

**IVAN IV. a vznik ruského
samoděržaví
Vláda Borise GODUNOVA a
období smuty**

Dětství Ivana IV.

- Syn Vasilije III. A Jeleny Glinské
- Narodil se 25.8. 1530
- 3.12. 1533 zemřel Vasilij III. → carevič Ivan IV zdědil trůn, regentkou je jeho matka
- Krvavé boje o moc mezi Glinskými, Šujskými a Bělskými
- Násilí a vraždy poznamenají povahu Ivana IV. , je nervní, bojácný, nevyzpytatelný
- 3.4. 1538 zemřela Jelena Glinská

Василий III и Елена Глинская

Samostatná vláda

- V roce 1543 se ve svých 13 letech dopustil první vraždy → vražda účinná a rychlá zbraň
- **16.1.1547 korunován carem** → vládce „vseja Rusi“
- 3.2. 1547 se oženil s Anastázií Zacharjinovou
- šťastné manželství, mají celkem 6 dětí – přežil pouze syn Fjodor
- → období reforem
- zemřela 7.8. 1560 → začíná temné období, krutovláda → získal přívlastek „Hrozný“

„Car pravdy“

- Předsevzetí ukončit zkorumpovanost a mocichtivost bojarů
- Chce se stát „carem pravdy“
- Vláda s tzv. Vybranou radou
- Zvýšení daní
- Reorganizace soudnictví
- Územní reforma -> guby (okresy) → gubernie
- Reorganizace armády

Dobytí Kazaňského a Astrachaňského chanátu

- -> úspěchy v bojích
- Prvním úkolem Ivana IV. bylo pokračovat v záměru svého otce = dobýt Kazaňský chanát
- 1547 – Kazaň odolává velkému vojsku Ivana IV. a brání se i dalšímu tažení carovy armády v roce 1550
- Ivan Hrozný je ale rozhodnut pokořit Kazaň za každou cenu

Dobytí Kazaně

- Vojsko se sto padesáti tisíci muži a sto padesáti děly
- Říjen 1552 – Kazaň dobytá
- 1552 – 1557 = genocida (masové vraždění vedlo k vylidnění kdysi kvetoucího chanátu)
- Stejný osud postihl i Astrachaňský chanát

Livonská válka

- Car začal prosazovat útok na Livonsko
- Carské vojsko pálilo v Livonsku města
- První porážky
- Ivan IV. tvrdí, že za první porážky může zrada bojarů
- Příměří → ztráta řady měst

Livonsko

Opričnina

1564 – odjel s poklady do Alexandrovské slobody

1565 – návrat do Moskvy – zavedení opričniny

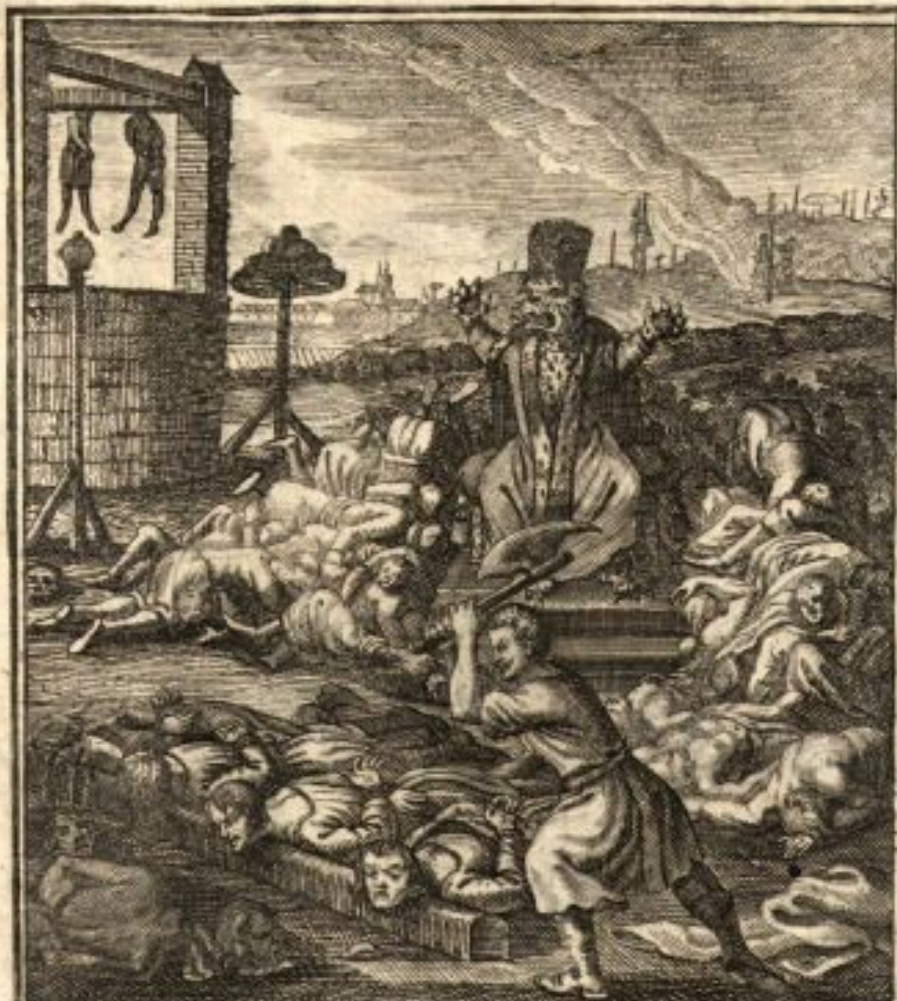
- Vyčlenění velkých území ze státní správy jako svůj vlastní úděl → **opričnina**
- Do opričniny zahrnuta většina území Moskevské Rusi (20 měst na severu, 2/3 území)
- Ostatní území má být spravováno podle starého řádu → **zemština**
- K ochraně využívá strážců = opričníků

Opričníci

Tajná policie asi 6 000 mužů,
nosí černé oblečení, jezdí na
vraném koni

→ popravy a vraždy, rabování

Znaky: **Psí hlava a metla**→
vykousat a vymést zradu

Im alten Zeiten stach oft unter Dornen
Ein Tiger welches Blut wie Wasser in sich saß.
Aus viel Exempeln mich nicht eines zu bedienem.
84 War nicht Baslowitz recht von dergleichen Stoff.

- **1570** - výprava proti Novgorodu – masakr, vyvraždění a vypálení města
- Moskva – poprava zrádců
- **1572** – zrušení opričniny
  - významné rody vyvražděny, jejich půda a majetek zabaveny
  - samoděržavná monarchie

Анатолий Рубин

Klady a zápory vlády Ivana IV.

- Ivan IV. byl nadaným vládcem
- dobře chápal, co Rusko ke svému prospěchu potřebuje, své záměry však prosazoval neadekvátními krutými metodami a svou zemi v konečném výsledku citelně poškodil – hluboká krize
- Ivan IV. zavedl reformy v oblasti správy, práva, vojenství a hospodářství, hlavním úkolem bylo posílení ústřední carské moci
- reformy vedly ke stabilizaci politického života státu, což se projevilo i v zahraniční politice
- za Ivanovy vlády se do Ruska poprvé dostal knihtisk (1564 Apostol)

- 1550 – vydán **Suděbník**
  - doplnění a upravení zastaralého Suděbníku z dob Ivana III.
- 1551 – svolán velký církevní soubor (sněm)
  - Reforma církve
  - Z původní pokory ke starším, zkušenějším rádcům a představitelům církve změna politiky směřující k samoděržaví

- ✘ Ivan se snažil rozvíjet obchodní styky s evropskými zeměmi, například s Anglií nebo Holandskem
- ✘ Vypravil výpravy za Ural → počátek kolonizace Sibiře a Dálného východu
- ✘ Upevnil carskou moc → **samoděržaví**, neomezený vládce
- ✘ Vedl války s Livonskem

Smrt careviče

- 1581 konflikt mezi carem a jeho následníkem carevičem Ivanem → Ivan IV. ho uhodil železnou tyčí , po 4 dnech carevič umírá
- Ivanu Hroznému zbyl jen slabomyslný syn Fjodor, který nebyl schopen vládnout
- syn Dimitrij → je ještě malý, zrozen z pátého manželství, které církve neuznávala
- Když Ivan IV. v roce 1584 zemřel a na jeho místo nastoupil bezdětný mladší syn Fjodor I. Ivanovič, znamenalo to konec dynastie Rurikovců.

Kultura

- přestavba moskevského hradu Kremlu
- nová chrámová architektura – stanové chrámy
  - méně byzantských vlivů, využití domácích lidových prvků
  - Chrám Vasilije Blaženého v Moskvě
- Malířství – důraz na realismus
- Literatura
  - polemiky, letopisy, dopisy a poselství Ivana Hrozného
  - počátky vědecké literatury
    - Encyklopedie vědomostí – tzv. Azbukovnik, Domostroj

Chrám Vasilije Blaženého

- Byl postaven v letech 1555 – 1560 na počest vítězství nad Kazaní
- Původní název Pokrovskij sobor
- Osm samostatných kostelů
- Soukromá kaple Ivana IV.
- Stavitelé Barma a Postnik Jakovlev (podle legendy byl na příkaz Ivana IV. oslepen)

Fjodor Ivanovič (1584 – 1593)

- syn Ivana IV.
- „slabý tělem i duchem“
- měl k ruce vládní komisi
- Neschopen vládnout Moskevské Rusi
- Skutečným vládcem se stává Boris Godunov
  - > **konec dynastie Rjurikovců**

Boris Godunov (1598 – 1605)

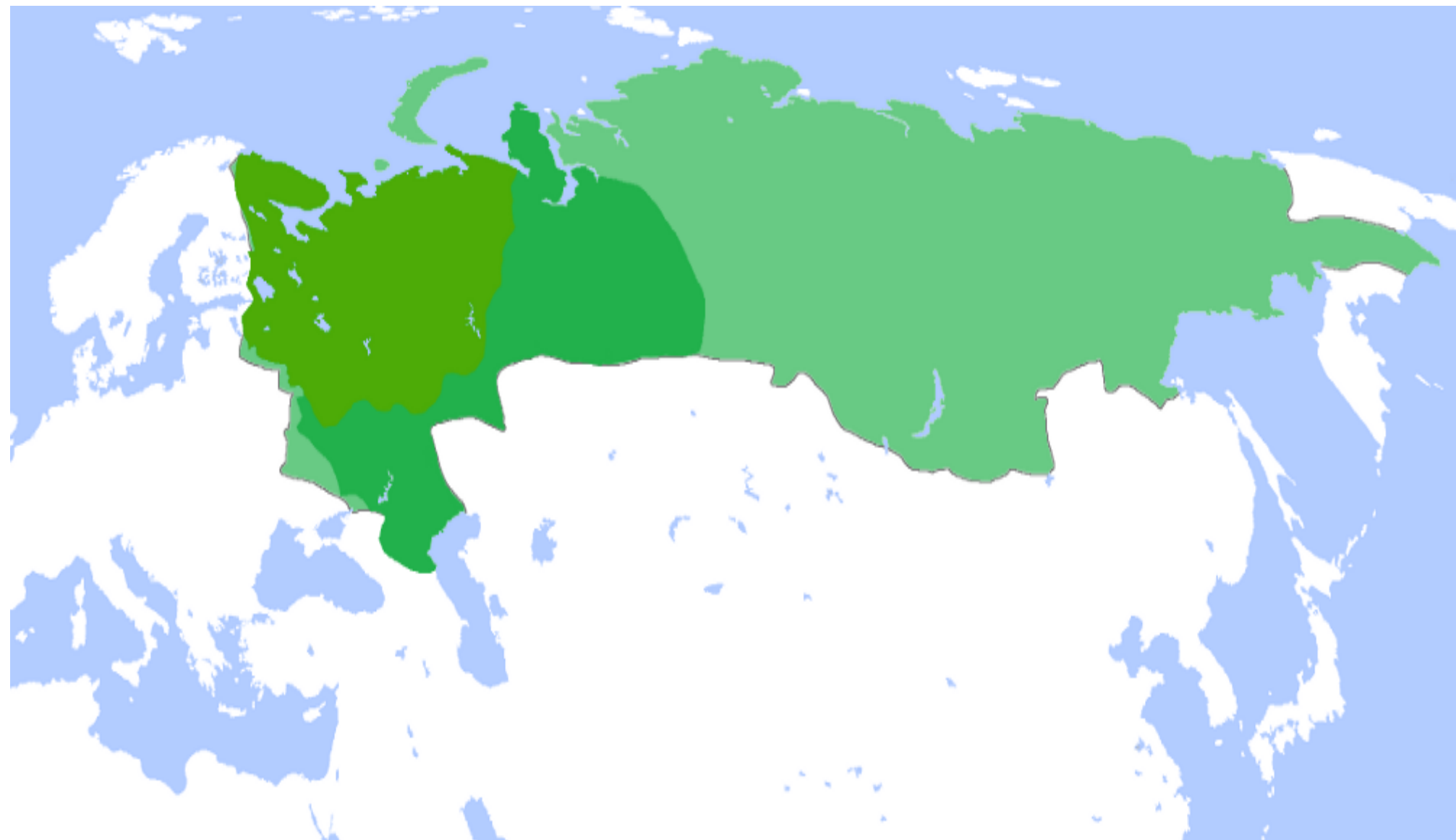
- 1598 korunován ruským carem
- Schopný a inteligentní
- Z rodu moskevských bojarů
- Po celý život negramotný
- Uznáván odpůrci
- Bez morálních zábran

- Podezřívali ho i z činů, které nespáchal
(vražda **Uary – Dimitrije**, druhého z carských synů)
- **1589** povýšení moskevského metropolity **Iova** na patriarchu (jeho přítel a spojenec)
> nezávislost pravoslavné církve
- **1587** - uzavřel na 15 let **příměří s Polskem**
- **1595** - „**věčný mír**“ se **Švédskem**
- Rusku byly **vráceny oblasti** ztracené v livonské válce
- získal **přístup k Finskému zálivu**

Čemu čelil Boris Godunov?

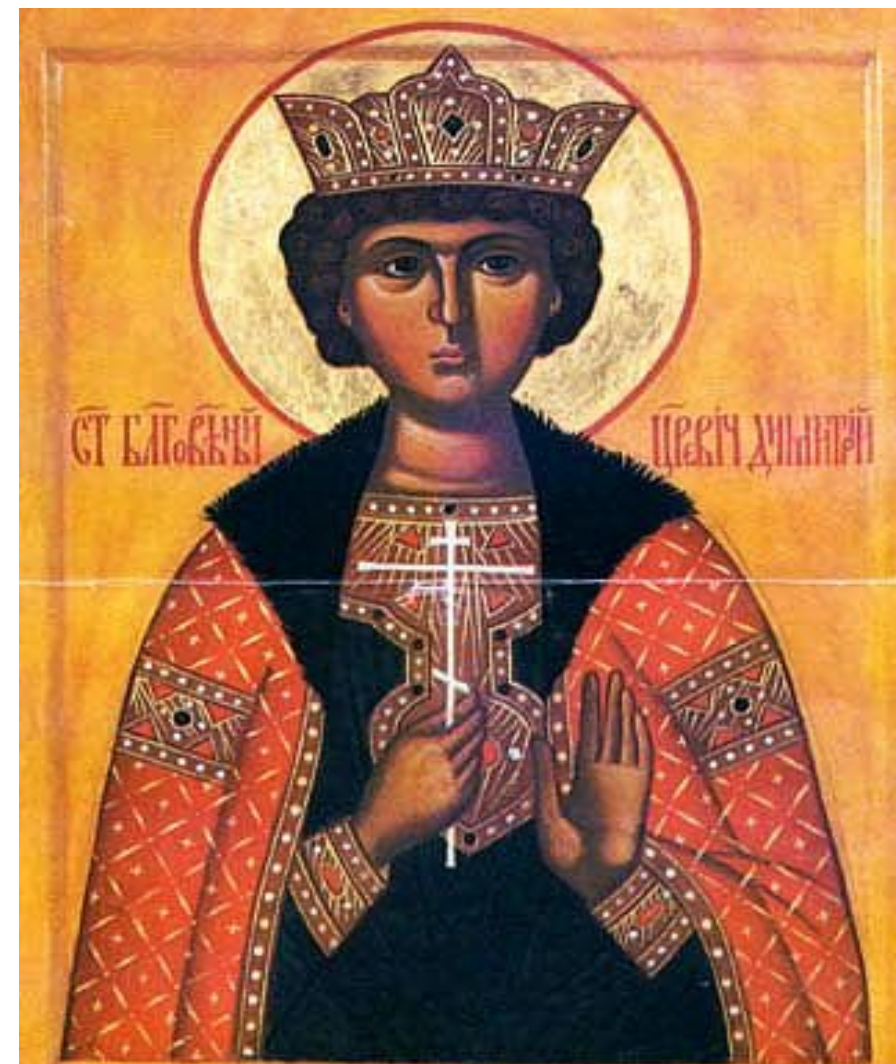
- útokům bojarské opozice (Vasilij Šujskij)
- **1600** sucha a kruté mrazy v Moskvě
- **1601 – 1603** hladomor, lidé prchali do měst
- loupežení a drancování, krize
- 1605 smrt Borise Godunova (53 let)
- Nakrátko se stal carem jeho syn Fjodor, ale byl zabit i se svou matkou
(rozhlášeno, že spáchali sebevraždu)

Rusko – období smuty

- ruské hospodářství v 16. st. převážně zemědělské – 2 typy půdy: votčina, poměstí
- v 17. st. zasáhly moderní tendence -> změny v ekonomice, politice, armádě,...
- koncem 15. st. se zrodila myšlenka Moskvy jako třetího Říma a r. 1589 se moskevský arcibiskup stal metropolitou
- období zmatků z let 1587 – 1613
- vymření dynastie Rurikovců -> nástup Romanovců

- rok 1591 – smrt Fjodorova bratra Dimitrije
  - roku 1602 – příchod Jurije Otrepjeva na polský dvůr
  - vydával se za Dimitrije
  - Jurij Otrepjev byl roku 1605 korunován carem → Lžedmitrij I.
  - zorganizováno spiknutí bojarů v čele s Vasilijem Šujským
  - po smrti Lžedmitrije I. Šujskij byl korunován novým carem (1606-1610)
- 1606 – 1607 Bolotnikovovo povstání – kozáci, krvavě potlačeno

Lžedmitrij I.
- vládne v zájmu Polá

Marina Mnišek

Lžedmitrij II.

- r. 1607 se objevil další samozvanec Lžedimitrij II.
- při tažení na Moskvu se usadil ve vsi zvané Tušino
→ „tušinskij vor“
- dne 11. prosince 1610 byl zavražděn vlastní stráží

1612 – Moskva v obležení domobrany vedená knížetem Požarským, podporovaným Kuzmou Mininym

Zdroje

- Švankmajer, Milan, *Dějiny Ruska*, Praha 1995
- Payne, Robert - Romanoff, Nikita, *Ivan Hrozný*, Praha - Plzeň 2008
- Serczyk, Wladislav, *Ivan IV. Car vši Rusi a stvořitel samoděržaví*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004.
- SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis v kostce: Novověk. Dějiny nové doby*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod: Fragment, 1997, 160 s. ISBN 80-720-0094-2.
- LONGWORTH, Philip. *Dějiny impéria: sláva a pád ruských říší*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2008. ISBN 978-80-7291-182-0.
- [www. panovnici.cz/ivan-iv-hrozny](http://www.panovnici.cz/ivan-iv-hrozny)
- <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/22432>
- <http://www.panovnici.cz/boris-fjodorovic-godunov#cv>